

Славенка Дракулиќ

ТЕЛОТО НА НЕЈЗИНОТО ТЕЛО

приказни за добрината

Наслов на оригиналот:

Slavenka Drakulić

TIJELO NJENOG TIJELA
priče o dobroti

Издавач

Скенпоинт, Скопје

Превод од хрватски јазик:

Никола Маџиров

Лектура и коректура

Татјана Шахпаска

Дизајн на корица

Idea Plus communications-Skopje

Техничко обликување:

Михајло Мотески

Подготовка и печат:

Скенпоинт, Скопје

traduki

Изработката на оваа книга е поддржана од TRADUKI, литературна мрежа на која и припаѓаат Министерството за европски и меѓународни прашања на Австрија, Германската Канцеларија за надворешни работи, Швајцарскиот Совет за уметност Pro Helvetia, Австрискиот KulturKontakt, Гете институтот, Словенечката Книгоиздавачка куќа JAK и Фондацијата S. Fischer.

Со оваа книга Националната фондација за трансплантација и ONE - Телекомуникациски услуги, Скопје ја започнаа кампањата за подигање свест за донирање органи и побрзо имплементирање на законот за трансплантација на клетки, ткива и органи.

йосвейено на Крисџин Свенсон

Оној шїю ќе сїаси еден човечки живої, іо сїасува целиої светї.
(еврејска поговорка)

*Не можам да ви изложам никаква їрчина. Не сїанува збор за їрчини.
Да речеде дека имаше луѓе на кои їребаше да им се їомоїне и ние им
їомоїнавме.*

(Луиза, спасителка на Евреите во текот на Втората светска војна во Амстердам. Цитат од книгата *The Altruistic Personality*, Samuel P. Oliner & Pearl M. Oliner, стр. 216)

ПРИКАЗНИ ЗА ДОБРИНАТА

Во септември 2004 година во Соединетите Американски Држави успешно ми е пресаден бубрег. Не го добив од почината личност ниту од близок роднина како што претежно се случува - туку од анонимна жива личност, доброволна дарителка. Не знаејќи дека постои таква можност, бев воодушевена од нејзиниот крајно несебичен чин. Не се случува често човек да се соочи со такво добродетелство.

Набргу дознав дека во последните пет години - поточно од 1998 година - во САД имало околу триста такви случаи. Во Европа се знае само за три вакви трансплантации извршени во Шведска. Дарувањето орган од жива личност, која не е во блиски роднински врски со примателот, е овозможено со развојот на новата генерација имуносупримирачки лекови, кои на примателот му го олеснуваат прифаќањето на таквиот орган. Од друга страна, примената на лапароскопската хирургија на дарителот му го олеснува тој зафат.

Секако дека низ умот ми поминаа куп прашања, а првото од нив беше *зошто*?

Зошто некој би одлучил да дарува дел од своето тело на сосема непозната личност и тоа без никаков паричен надомест? Следното логично прашање беше: *каква е таа личност* која е во состојба да дарува живот на друг човек? Дали тие луѓе се ангели, како што често ги нарекуваат во американските медиуми, или обични луѓе како нас? И, најпосле, пациентите на дијализа, како мене, умираат доколку не ја дочекаат трансплантацијата, така што оној што добил втора шанса за живот нужно се прашува: *како да се заблагодари на*

тѝаа личностѝ, како воопшто е можно некому да му се каже: „Ти благодарам што ми подари живот“.

Сето ова ми поминуваше низ умот кога три дена по операцијата, на заемна желба, ја запознав мојата дарителка Кристин Свенсон. Меѓутоа, набргу сфатив дека одговорите на сопствените прашања не можам да ги добијам од една единствена личност. Со оглед на тоа што овој вид пресадување е сосема нова појава, се поставуваат многу психолошки, етички, морални, па и филозофски прашања. Тоа ме поттикна да запознаам уште повеќе дарители. Во раната пролет 2005, не толку долго по операцијата, се упатив кон Њујорк, Канзас Сити, Филадельфија и кон Барлингтон. Ова се приказни за средбите со тие луѓе и за тоа како луѓето имаат волја за добри дела, иако често ни се чини дека е всушност обратно.

I.

Се разбудив со раката преку резот на левата страна од стомакот, мислиш се обидувам да го заштитам. Повторно остра болка. Беше тоа набргу по третиот ден од операцијата во болницата „Роуд Ајленд“ во американското гратче Провиденс. Сè уште бев слаба, но веќе се чувствував подобро отколку претходниот ден. На моето тело беа прицврстени четири пластични цевчиња: едното извираше од меурот, другото од резот, третото беше прицврстено над дланката за инфузија, а четвртото цевче сиркаше од вената на вратот. Ме болеше кога се вртев во креветот, но сепак веќе можев да станувам, да прошетам малку по собата и да се измијам. Потребна ми беше уште една инјекција морфиум, помислив, и го притиснав копчето на малиот автомат за дозирање, кој стоеше покрај креветот.

Пак помислив на неа, на мојата дарителка. Секогаш кога се будев, не можев за ништо друго да размислувам, освен што постојано, опсесивно, мислев на неа. Знаев дека е жена, и тоа беше сè. Не знаев како се вика, колку е стара, што работи. Откако пред две недели дознав дека за мене е пронајдена жива дарителка, таа стана безимена присутност во мојот живот. По операцијата ме преплави бран од чувства, од олеснувања, радости и еуфории, со необјаснива тага и, најпосле, љубопитност. Можно ли е ова мене да ми се случува? Нејзиниот бубрег работеше некаде длабоко во мојот стомак, на своето ново место, а јас успевав да излезам на крај со физичката

болка. Но, далеку потешко ми беше да се соочам со фактот дека мојата дарителка е непозната жена која доброволно го подарила својот бубрег без никој да го побара тоа од неа. Бубрегот го добила целосна туѓинка. А таа туѓинка бев јас.

Со денови се борев да сфатам како добив нова шанса за живот од посебен вид живи дарители, кои не се во роднински врски со примателот, односно од добрите самарјани, како што ги нарекуваа понекогаш. Овие луѓе за своето добродетелство не добиваат од никого никаква награда, дури ни симболична.

Ваквиот нов вид трансплантација на бубрег во САД започнал релативно неодамна, во 1998 година, четириесетина години по првата трансплантација извршена кај близнаци уште во 1954. Благодарение на сè подобрите лекови за намалување на имунитетот, стана возможно да се трансплантираат органи како бубрегот или други органи (црн дроб, бел дроб) не само од членови на семејството, туку и од пријатели и од целосни туѓинци. Во САД се извршени околу триста такви трансплантации на бубрег од непознати доброволни дарители, а бројката постојано расте. Додека на почетокот станувало збор за неколку случаи годишно, оваа бројка пораснала на 84 дарители само во 2005 година. Зошто толку малку кога на листата за чекање за трансплантација на бубрег само во САД има 64.000 луѓе, од кои повеќе од 3.000 годишно умираат без да ја дочекаат операцијата?

Повеќето луѓе немаат слушнато за овој вид пресадување. Всушност, првпат за тоа се дозна кога на кошаркарската ѕвезда Алонсо Морнинг му затреба бубрег. Тоа беше во 2002 година. Се јавиле стотина обожаватели кои го понудиле својот орган. На крајот го добил од еден свој роднина, но благодарение на неговиот случај луѓето дознаа за оваа нова можност. И самата операција денес е поинаква: дарителите се изложуваат на лапароскопска операција, која, наместо класичниот долг рез од 30 до 35 сантиметри, остава мала лузна од можеби десетина сантиметри.

Лежејќи на грб и обидувајќи се што помалку да се движам, се прашував што се случува со моето барање да ја запознаам дарителката. Ми беше јасно дека и таа мора да биде во истата болница, но не на истиот кат, зашто болницата така ја заштитува и нејзината и мојата анонимност. Ја замолив нашата заедничка координаторка за трансплантација, Бети Хопкинс Гарсија, да ја праша дали можеме да се запознаеме. Тоа беше два дена претходно и сè уште немав добиено одговор. Почнав да се сомневам дека мојата дарителка можеби не сака да ме запознае. И самата помисла на тоа ме растажи. Сакав сама да се увери дека нејзиниот бубрег одлично функционира и да ѝ се заблагодарам за тоа што нејзиното добро дело ми го спаси животот. Бети ме предупреди дека понекогаш се случува дарителот или примателот да не сака

да се запознае. Но, зошто да не? Да сум јас дарителка, би била љубопитна, помислив. Можеби мојата дарителка се плаши дека нема да ѝ се допаднам. Навистина, што ако се случи тоа? Треба ли примателката да ѝ се допаѓа на дарителката? Станува ли донирањето поради ова полесно, без оглед на тоа што сè е веќе готово? Како примателка толку се воодушевував на чинот на мојата дарителка така што и самата помисла на тоа дека можеби нема да ми се *дойдгне* (што? нејзиниот изглед? однесувањето? ставовите?) ми изгледаше сосема апсурдна.

Веќе беше попладне. Додека се борев со цевчињата за да станам и да заминам на задовжителната прошетка низ ходникот, медицинската сестра влезе во собата. Неа посебно ја сакав, искусна сестра, на моја возраст, која одамна се доселила од Португалија. Ниска, со кратко потстрижена коса, многу трпелива со пациентите. „Вашата дарителка е отпуштена од болницата и малку подоцна ќе ве посети“, рече на излегување, насмевнувајќи се на тој начин мислиш оваа вест ја развесели и неа.

Не бев сосема при себе поради морфиумот, секој миг задремував, занесена. Доколку мојата дарителка навистина дојде да ме види, морам набрзина да се соземам. Сфатив дека немам идеја како да ѝ се заблагодарам на жената што ми подари дел од себе без никаква видлива, допирлива причина, освен чиста добрина. Дали треба само пристојно да кажам „благодарам“, како да ми подала нешто во продавница? Но, нејзиниот бубрег се немаше створено во мене туку така. Мораше да се изложи на операција и на анестезија за неколку часа, што можеше да биде фатално за неа, макар што такво нешто ретко се случува. Пред тоа морала да помине низ испитувања што траеле со месеци. Сега, кога конечно сфатив дека ќе ја запознаам, одеднаш веќе не знаев како да ѝ се заблагодарам. Што да направам? Секако дека и порано размислував за тоа. Да, секако. Секогаш кога ќе почнев да размислувам на тоа, се расплакував. Одеднаш ми беше премногу од сè. Ме зафати малодушност...

Што да се направи, што да се каже кога примателката и дарителката ќе се сретнат, кога ова не е прашање на чиста формалност? Токму спротивното, станува збор за недостиг на формалност. Проблемот е во тоа што за ваква ситуација не постои бонтон, бидејќи станува збор за сосема нов вид пресадување. Правилата на однесување сè уште не се воспоставени и јасно ми е дека и ние, кога ќе се сретнеме, ќе придонесеме во создавањето на овие правила. Можеби таа сака да се увери дека со мене е сè во ред, дека нејзиниот дар не бил залуден - а можеби не ни размислувала за психолошките и на емоционалните аспекти на таквата средба. Во некои центри за трансплантација на примателите и на дарителите не им препорачуваат да се сретнат пред да поминат шест месеци или цела година од операцијата;

во други можат да се сретнат и пред операцијата; некои центри им ја препуштаат одлуката на самите пациенти. Знаев само дека и двете можевме да избираме дали ќе се сретнеме или не и очигледно сме го избрале истото.

Морав набрзина да се подготвам за посетата. Но како да се подготвам за *шаќва* посета? Отидов до мијалникот и се измив, а потоа ја исчешлав мојата кратка неуредна коса. Повеќе од ова не можеше да се направи. Си замислив како ја очекувам во толку свечено расположение и толку преплавена од благодарност, токму како да станува збор за натприродна појава, за светица или за ангел-гласник. Или, во најмала рака, за некое од чудата појавени на црковните фрески - само што тоа за мене не беше навестување, туку потврда дека чудото се случило.

Застанав на оваа метафора: зошто помислив на ангел? Зошто тоа ми беше првата асоцијација? Зошто во тој миг гледав низ прозорецот, во небото? Затоа што ги сакам средновековните фрески и ренесансните слики? Или затоа што нема поинаква споредба кога станува збор за случај на бесконечен алтруизам, бесконечно добродетелство какво што е ова, освен онаа што доаѓа од религијата?

Секако, на почетокот мислев дека ми се беше случило чудо. Но, на старите слики и на црковните фрески чудото секогаш извира од бога или од вербата во него. Луѓето се насликани како да се погодени од молња: често се на колена, се молат, изразуваат благодарност на бога. Не може да биде појасно од тоа дека чудото е чин на натприродна сила. Меѓутоа, ако потекнува од друго човечко суштество, може ли и понатаму да го нарекуваме чудо? Ако е така, дали е тоа медицинско или *еџичко* чудо? Или зборовите со кои се опишуваат таквите феномени се несоодветни зашто потекнуваат од речникот на религијата стара две илјади години? Во нашиот речник обично нема премногу зборови за добро и зло. Но, постои ли уште нешто, освен религијата, на што може да се потпреме за да може да го сфатиме овој бесконечен алтруизам доколку живееме во дваесет и првиот век и не веруваме во бога? Очекувајќи ја својата дарителка, одеднаш се најдов заплеткана во древните верски концепти: *чудо, анџел, добро и зло...* речиси како во библиска приказна.

Тоа попладне во болницата, додека је чекав Кристин, ми се чинеше дека е поедноставно да се верува во бога отколку во човечко суштество.

Како што се засилуваше болката така растеше и загриженоста дали воопшто ќе можам да зборувам со неа. Зошто некој би го сторил тоа, повторно се запрашав, зошто би подарил дел од своето тело на целосен туѓинец? И колку сум среќна, колку ли само имав среќа што бубрегот ми одговараше мене - а не на некој друг. Себична мисла, секако, но таа е последица на четири години дијализа. Се уморив од сè, од секојдневната рутина која оставаше

многу малку простор за што и да било друго освен за гол опстанок: одење во болница, четири часа лежење приклучена на апаратот за дијализа кој ја прочистува крвта. Еден ден пауза и одново сè од почеток. Мојот бескраен оптимизам и издржливост почнаа да попуштаат. Полека се предавав. Тоа беше многу посебно чувство, не на умирање, туку на затапеност: сè помалку и помалку бев заинтересирана за животот околу себе, за луѓето што ги сакав и за она што ми се случуваше. Бев свесна колку е таа затапеност опасна и дека бев на патот да ѝ се препуштам. Како кога ќе заспиеш во снег.

Не ми беше првпат да лежам во болница со нов бубрег. Тоа еднаш веќе се беше случило, пред околу дваесет години, поточно во 1986. Тогаш добив бубрег од покојник, чие семејство исто така покажа несебичност на еден поинаков начин затоа што допуштија неговите органи да се користат за пресадување и така им помогнаа на неколку луѓе да продолжат да живеат. По ова лежев 21 ден во болницата „Њу Диконес“ во Бостон и ми требаа уште шест месеци за да закрепнам целосно. Морам да го додадам и тоа дека сите трошоци за трансплантацијата ми ги покри тогашното југословенско здравствено осигурување.

И тогаш имав среќа - иако овој збор го користам неволно - многу пред непознатата жена да одлучи да го подари својот бубрег, кој ми припадна мене.

Изгледа дека одамна требаше да умрам, точно пред дваесет и пет години кога ми потврдија наследна полицистична болест на бубрегот. Морав веднаш на дијализа. Имав триесет години и живеев во Загреб... Сите ние, било здрави или болни, живееме во одредено време и простор - дури нашата шанса за опстанок можеби зависи од тоа *каде и кога* живееме. Животот на дијализа во Југославија помеѓу 1980 и 1986 беше сосема поинаков од оној поминат на дијализа во Шведска помеѓу 2000 и 2004. На пример, во тоа време во Југославија сите болни немаа можност да дојдат до место на апаратот за дијализа. Едноставно затоа што немаше доволно апарати. Во тоа време четворица од пет болни не можеа да стасаат до место за дијализа. Тие луѓе починале. А причината за таквата страшна состојба беше многу едноставна - се вршеа премалку трансплантации на бубрези. Таквата операција бара многу сложени организациски способности, исто како и финансиски средства - макар што, всушност, со трансплантацијата на бубрези долгорочно се заштедува кај овие болни, со оглед на тоа што дијализите се многу скапи. Како последица на тоа, повеќето такви пациенти го поминуваат остатокот од животот на апарати. Неодамна сретнав двајца луѓе - од оние дваесет од мојата група - кои, како и јас, преживеале благодарение на пресадувањето. Сите други што одеа на дијализа во нашата болница веќе беа починале, оние 45 од 48.

Таа 1980 година мојата иднина изгледаше доста мрачна зашто, иако имав само 31 година, не можев да добијам место за дијализа во ниту една од неколкуте зарепски болници опремени за таа намена; немаше место ниту за мене ниту за други нови пациенти. Ме ставија на листата за чекање макар што времето беше единственото нешто што го немав. Но, бев премногу млада за да го сфатам тоа и премногу тврдоглава за да се откажам од борбата. Знаев дека единствен начин да се дојде до место е познанство со некој кој познава некој што ќе ме стави на местото на некој друг. Ме спаси тоа што мојот татко беше поранешен офицер на ЈНА со добри врски во воената болница. Сеќавањето на оваа морбидна ситуација, фактот дека човек може да продолжи да живее само ако му го земе местото на некој друг пациент, кој поради тоа веројатно ќе умре, ме мачи сè уште и денес.

Поминав шест години на дијализа. Никој во семејството не можеше да ми даде бубрег. Мајчиниот не ми одговараше. Мојот татко и самиот заврши на дијализа поради истата болест - неговиот татко умрел млад, во триесеттите години од животот, најверојатно од последица на полицистична болест на бубрегот. На мојот помлад брат исто така му беше дијагностицирана истата болест, а тој тоа многу тешко го прифати. Едноставно не можеше да верува и не знаеше како да се соочи со сознанието дека и него го чека дијализа. Јас веќе го имав својот прв пресаден бубрег кога тој на возраст од 35 години, умре од акутно воспаление на панкреасот, а всушност затоа што одамна ѝ се беше предал на болеста.

Беше сосема невозможно, дури незамисливо, да се добие бубрег од некој што не е член на семејството. Се сеќавам на денот кога со пријателката Рада Ивековиќ дојдовме во универзитетската болница „Ребро“. Тоа сигурно беше во 1982 или 1983. Главниот лекар нè гледаше зачудено, токму како да сме го изгубиле умот. Не можеше да сфати дека мојата долгогодишна пријателка сака да ми дарува бубрег и дека јас во сиот очај се согласив на тоа. Законот тоа не го дозволува, суво одговори тој. И обете се изнервиравме, не само од неговите зборови, туку поради сомневањето и студеното однесување. Можеби дури си помислил дека не ја зборував вистината, дека бев подготвена илегално да ѝ платам на Рада за бубрегот? Во секој случај, беше во право кога мислеше дека нашиот закон не дозволува такво пресадување. Дваесет години подоцна сè уште тоа не го дозволува, дури ниту сега кога фармацевтските производи овозможуваат не само пресадување орган од роднина, туку и од комплетни туѓинци.

Кога нешто подоцна мојот млад колега-новинар, Младен Јерговиќ, ми понуди бубрег, не отидовме ни до болницата. Знаевме што ќе ни одговорат. На некој начин бев задоволна што тоа не функционираше. Но, намерата на моите пријатели да ми помогнат нема никогаш да ја заборавам. Сознанието

дека на овој свет постојат луѓе што би направиле такво нешто за мене веќе беше вистинска награда само по себе.

Првото пресадување бубрег ми го продолжи животот за петнаесет години. Во меѓувреме успеав да израснам една ќерка, а со години стравував дека тоа нема да го доживеам. Повторно се омажив, напишав неколку книги, патував и нормално живеам. Но, пресадените бубрези имаат свој животен век и мојот, откако долго и добро ме служеше, кон крајот на 2000 одлучи да престане. И пак завршив на дијализа.

Но, не се почувствував сама и напуштена зашто сега имаше уште повеќе луѓе што сакаа да ми помогнат: мојата мајка, која во меѓувреме остаре, ми го нудеше бубрегот, иако знаеше дека тоа е неосстварливо, мојата веќе возрасна ќерка Рујана, мојот сопруг Ричард, неговата сестра Ева, како и мојот зет Андреј. Некои од нив имаа несоодветна крвна група, а други висок крвен притисок, а тоа, на мое олеснување, сите ги поништи како потенцијални дарители. Но, со оглед на тоа што моето претходно искуство со бубрег на починат дарител беше мошне позитивно, принципиелно бев против пресадување од жив дарител, без оглед на тоа дали ми е роднина или не. Макар што знаев дека таквиот бубрег има многу повеќе шанси да биде прифатен од телото и подолго да трае, мислев дека на некој начин тоа не е праведно во однос на дарителот. Зарем не е подобро да се добие бубрег од некого кому и онака нема да му биде потребен? Од друга страна, со оглед на бројот на болните на дијализа ниту во една земја нема доволно луѓе што доживеале смрт од мозочен удар. Иако тоа многумина не го знаат, органите за пресадување се земаат единствено од таквите пациенти. Згора на тоа, не се сите од нив дарители затоа што роднините често не потпишуваат дозвола за земање на органите. Дури и кога ќе се соберат бубрезите на сите живи и мртви дарители, сè уште премногу луѓе умираат чекајќи пресадување. Живите доброволни дарители кои не се во роднинска врска, всушност се појавија од потребата да се спасат болните луѓе. Но ми требаше време за да го сфатам тоа, а сфатив дури кога и самата се најдов пред таква дилема.

Размислував колку е неверојатно повторно да доживеам таква добрина. Но, уште нешто ми се причини неверојатно - дека токму јас доживеав да видам и врз својата кожа да ги почувствувам обете страни на човечката природа - добрата страна низ болка, а онаа лошата низ војна. Распаѓањето на Југославија и војната во Хрватска и во Босна беше искуство што им го промени животот на милион луѓе, па така и мојот. Напишав три книги за војната. Не пишував воени репортажи, туку приказни за тоа колку војната ги промени луѓето околу мене, соседите, пријателите... Разговарав со убијците, со силуваните жени, ги обиколив опожарените места и логорите со бегалци. Некогаш мислев дека војната на крај го заробува човекот преку стравот, дека

ужасот му го понижува целото битие. Но, војната е многу поперверзна, навлегува далеку подлабоко. Толку длабоко што човек на крајот сфаќа дека и самиот, без да сака, станал соучесник.

Иако војната службено заврши 1995, сè уште не беше готова. Ме мачеше прашање што молеше за одговор: кои се злосторниците? Кои се тие луѓе способни да извршат злосторства што не се опишуваат, масовни силувања и етничко чистење - луѓе што до вчера си беа соседи едни на други? Дали се тие чудовишта? Секако дека ова прашање не беше ново, но сакав да се уверам со сопствени очи. Заминав во Хаг во Меѓународниот суд за воени злосторства и ги набљудував судењата. Колку повеќе гледав толку повеќе сфаќав дека обвинетите се сосема обични луѓе. Ги набљудував нивните лица и гестови; ги слушав нивните зборови; ги читав нивните биографии и гледав како се бранат. Имаше келнери, возачи, учители, војници, работници - луѓе со кои сме секојдневно опкружени. Таквото сознание остава застрашувачки последици: ако воените злосторства навистина се извршени од обични луѓе, а не од *чудовишџија* - ако злото е банално - тоа значи дека секој од нас во себе носи можност во одредени околности и самиот да се претвори во криминалец. Никој од тоа не е заштитен. Никој не може однапред да гарантира како би реагирал во одредена ситуација.

А човечката способност за добри дела? Дали доброто е еднакво банално како и злото? Десет години по завршувањето на војната сфатив дека повторно заглавив на прашањата за човечката природа, но овој пат станува збор за луѓе што постапиле сосема спротивно. Повторно си го поставувам истото прашање: кои се тие жени и мажи што постапиле крајно несребично подарувајќи ги своите бубрези на туѓинци? Дали се тие *анџели* или само обични луѓе?

Ми се чини дека така го затворив кругот - од војната што ја доживеав и опишав до најубавиот дар што еден човек може да го даде некому - а тоа исто така го доживеав. Имав ли среќа? Ако речам дека е така, се враќам на концептот на чудото. Во тој случај очигледно немам доверба во обичните луѓе и не верувам во човечката добрина - мислиш добрината може да дојде само од бога. Освен ако Бог во овој контекст не претставува единствен симбол за човечката добрина.

Веќе и самиот збор *среќа* потсетува на лотарија или спортска прогноза. Кога бев мала, мојот татко еднаш неделно купуваше лоз, а потоа секој од нас четворицата ќе кажеше еден број што тој го впишуваше на тоа мало парче хартија надевајќи се дека ќе добие. Почина, а никогаш не доби ниту скршен денар. Ниту бубрег. Немам среќа, велеше. Можеби затоа и не ја сакам лотаријата зашто, макар што потекнувам од католичко семејство, мојот светоглед, можеби поради времето поминато во Шведска, е прилично

протестантски. За да го промени својот живот, човек мора напорно да работи и да стори сè што може, и само така би го заслужил правото да очекува помош од другите. Дали тоа што добив бубрег по втор пат е навистина прашање на среќа, судбина или лотарија - дали тоа се случи токму целосно непредвидено и неочекувано?

Ако навистина беше така, каде е тогаш човечкиот фактор, со низата од сите можни луѓе што ми помогнаа да дојдам до добитното ливче, правилно да го пополнам? Со оглед на тоа што не можам да смислам подобар термин, го користам зборот *среќа* како симбол кој ги обединува сите оние луѓе што се потрудија да ми помогнат, како симбол на нивната храброст, на личната одлука да сторат добро, на нивното сочувство и упорност. Мојата среќа се луѓето што ми помогнаа.

Сакам да ја разберам мојата дарителка, морам да ја прашам зошто се одлучила својот бубрег да го даде на целосен странец? Самата на себе си го ветив тоа, затоа што сум убедена дека колку повеќе научиме за дарителите (како и за криминалците) толку повеќе ќе научиме за самите себе. Уште едно прашање ме измачува, но на него морам сама да најдам одговор: како да се однесувам кон туѓинката која ми подари живот?

Кога се отвори вратата на мојата болничка соба и кога конечно ја видов, веднаш почувствував олеснување. Ништо повеќе не ме болеше, барем во тој миг.

II.

Влезе во собата седејќи во инвалидска количка што ја туркаше една медицинска сестра. Откако ми јавија дека ќе одам на пресадување, безброј пати се обидов да го замислам нејзиното лице. На денот на операцијата, кога стасав на приемното одделение, скришум ја набљудував жената покрај себе. Тоа беше млада жена која отсутно пиеше кафе-лате од голема хартиена чаша. Дали можеби беше таа? Бев ли во состојба да ја препознаам? Би изгледала ли некако посебно? Можно ли е да ја препознаам по изразот на лицето или по однесувањето? Ме мачеше мислата дека тоа можеше да биде која и да е од жените што тој ден ги здогледав на патот кон салата за операции. Сакав да ја запознаам, но дали желбата беше двострана? Мојата дарителка сакаше да ѝ помогне на непозната личност на која ѝ требаше бубрег, а не токму и посебно мене.

Конечно ја видов. Пред мене беше згодна млада жена со тесно бледо лице, зелени очи и кратка руса коса. Беше облечена во сива маичка и темносин долен дел од тренирки. Благо се наведнуваше налево притискајќи го со раката резот кој сигурно ја болеше, го знаев тоа по себе. Иако седеше, се гледаше дека е висока и вита. „Кристин Свенсон“, едноставно рече, цврсто ракувајќи се со мене. Одлично, сега барем знам која е и како се вика, помислив гледајќи ја. Мојата мала соба беше полна со луѓе - беа тука нејзината мајка, очувот и медицинската сестра - но во тој миг ја гледав само неа. Се гледавме молчаливо извесно време, а на другите сигурно им се чинеше дека тоа трае цела вечност. Средбата со Кристин беше најнеобичното